

Міністерство освіти і науки України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2018

Редакційна колегія:

- Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;
Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;
Пелех Ю.В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з **науково-педагогічної та навчально-методичної роботи**;
Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту соціології Рівненського державного гуманітарного університету;
Mirosław Dymon Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski wydział muzyki;
Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;
Малафійк І.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;
Дем'янчук О.Н., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;
Потапчук Т.М., доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Шевчук С.І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Крижановська Т.І., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Сверлюк Л.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Буцяк В.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Прокопович Т.Ю., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Радковська Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Филипчук М.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 22.02.2018 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2018. – Вип. 4. – 396 с.

ISBN 978-966-416-550-8

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Бурчак І.С.</i> Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх керівників дитячим ансамблем спортивно-бального танцю.....	6
<i>Іванова Л.І., Іванова Т.В.</i> Особливості початкового етапу фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл.....	13
<i>Сверлюк Л.І., Куніцька І.В.</i> Теоретичні основи формування гуманних взаємин у дитячому хоровому колективі.....	19
<i>Лужна Л.М., Радковська Л.М.</i> Робота над поліфонічними творами з учнями-піаністами ДМШ (на прикладі "Нотного зошити А. М. Бах").....	26
<i>Матвійчук А.В.</i> Роль естрадного вокального ансамблю у формуванні професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.....	32
<i>Наулік Н.В.</i> Розвиток навчального інтересу учнів-початківців в класі фортепіано.....	38
<i>Никон О.К., Остапчук М.М.</i> Формування мотивації вдосконалення виконавських навичок у самостійній роботі студентів.....	45
<i>Павлішин Н.В.</i> Музичний розвиток підлітків в умовах інтеграції мистецтв.....	53
<i>Пальоха О.А.</i> Роль задатків і здібностей у професійній музичній діяльності.....	60
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Проблеми концертного хвилювання співаків творчого колективу.....	68
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Педагогіка музична і музейна: сучасні тенденції взаємодії.....	74
<i>Сверлюк Я.В.</i> Методологічні підходи професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	80
<i>Симончук Т.Д.</i> Роль естрадної пісні у формуванні вокальної культури підлітків.....	89
<i>Радковська Л.М., Цибульська С.Ю.</i> Використання новітніх технологій на уроках музичного мистецтва в ЗОШ.....	95
<i>Тетєнєва Н.О.</i> Форми та методи розвитку музичних здібностей на уроках сольфеджіо в ДМШ.....	101
<i>Турчин Г.П.</i> Художні завдання диригента оркестру в роботі над музично-виразовими засобами.....	107
<i>Ужинський М.Ю., Капітанець Л.М.</i> Студія електронної музики як творча майстерня музиканта-інструменталіста.....	117
<i>Фарина Н.П.</i> Концертно-виконавська діяльність студентів-вокалістів: педагогічний аспект.....	124
<i>Федачко І.Б.</i> Еволюція педагогічних поглядів на процес роботи над музичним твором.....	131
<i>Хуан Ханьцзе.</i> Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.....	138
<i>Цюлюпа С.Д., Цюлюпа Н.Л.</i> Педагогічні принципи викладання фахових дисциплін зі спеціальності "Музичне мистецтво".....	144

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Mirosław Dymon. Kształtowanie zainteresowań i umiejętności muzycznych dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym</i>	151
<i>Блищук Н.В. Творча майстерність піаніста-концертмейстера дитячого хору</i>	164
<i>Буцяк В.І., Турко Н.С. Культурологічні засади появи та функціонування музичних інструментів</i>	170
<i>Власюк О.П. Спадщина українського мистецтва в історичній ретроспективі</i>	178
<i>Трачук Л.Д., Гаврилюк С.В. Тульчинське училище культури в мистецькому житті Поділля</i>	189
<i>Галаган В. Технологічні основи колективного виконавства</i>	195
<i>Дзвінка Р.І. Творчий доробок Михайла Тимофіїва в контексті еволюції сопілкового виконавства</i>	204
<i>Димченко С.С. Проблеми становлення та розвитку диригентського мистецтва: здобутки і перспективи</i>	210
<i>Krous O.P., Pryt K.O. Folklor of Volyn Polissya as an important factor of formation of national self-identity of future music teachers</i>	220
<i>Крусь О.П. Регіональний музичний фольклор – інтегральна частка духовної скарбниці нації</i>	226
<i>Островська Г.Б. Творчий портрет Лідії Сергіївни Костянець</i>	232
<i>Петричук О.В. Історико-культурні передумови формування специфікацій стилю в музиці</i>	241
<i>Симончук І.А. Даюк Ж.Ю. Артистично-театральні аспекти виконавського мистецтва у творчості провідних українських баяністів</i>	248
<i>Сташук О.А. Творчо-педагогічний феномен Олександра Панасовича Довгалока</i>	254
<i>Столярчук Б.Й. Збирач народних пісень Рівненщини Петро Степанюк</i>	262
<i>Ускова А. Обряд випікання весільного короваю у селі Колом'є Славутського району Хмельницької області</i>	266
<i>Филичук М.С. Бас-гітара в культурно-мистецькому просторі: генеза, розвиток, сучасний стан</i>	275
<i>Франчук Д. Історія та народнопісенна творчість села Самчики (Старокостянтинівського району Хмельницької області)</i>	283
<i>Цапун Р.В. Українська традиція святкування масниці та відтворення обрядодій в студентському середовищі</i>	293
<i>Черніско В.А. Творчий доробок Євгенії Родзь через призму історії та спадкоємності</i>	299
<i>Шереток Р.М. Мистецьке наповнення інтер'єру культових споруд ордену кармелітів на Волині (за матеріалами праць Т. Стецького і Я. Гіжицького)</i>	306
<i>Шихова Г.І. Зародження та розвиток української музичної освіти у XVI-XIX ст.</i>	314
<i>Радковська Л.М., Яцук І.І. Сучасна бандура: новий статус академічного і професійного інструменту</i>	320

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Кардаш (Гергелюк) В.В.</i> Розвиток емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва	325
<i>Грабiк Н.В.</i> Методи творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі загальноосвітніх навчальних закладів	329
<i>Гумiнська О.О.</i> Науково-методичні засади самовираження учнів у музичній діяльності	334
<i>Гурин А.В.</i> Інструментальне музикування на уроках музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі	338
<i>Карманюк Ю.В., Григорчук І.С.</i> Музичний фольклор в системі засобів музичного виховання молодших школярів	345
<i>Клець Т.</i> Розвиток техніки диригування у студентів музично-педагогічних спеціальностей	350
<i>Крет М.В.</i> Музика та її морально-виховні функції у процесі становлення особистості	357
<i>Лукащук О.І.</i> Роль мистецтва у професійному становленні майбутнього вчителя музики	362
<i>Крижановська Т.І., Оксенчук Д.Ю.</i> Розвиток виконавської культури учня-баяніста за методикою Петра Серотюка	370
<i>Пастушенко Л.А.</i> Принципи і підходи виховання естетичних смаків майбутніх учителів музичного мистецтва	379
<i>Пастушенко А.С., Гарбуз Т.В.</i> Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді на кращих зразках народної пісенної творчості	386
Про авторів	393

РОЗДІЛ III.

МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 37-056:78

Кардаш (Гергелюк) В.В.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Стаття присвячена проблемам розвитку емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва.

Ключові слова: діти з особливими потребами, емоційна сфера, музика.

Аннотация. Статья посвящена проблемам развития эмоциональной сферы детей с особенными потребностями средствами музыкального искусства.

Ключевые слова: дети с особенными потребностями, эмоциональная сфера, музыка.

Annotation. The article deals with the development of the emotional sphere of children with special needs by means of musical art.

Key words: children with special needs, emotional sphere, music.

Постановка проблеми. Виховання та навчання дітей з особливими потребами є актуальною проблемою сучасної педагогіки. Вирішення завдань інклюзивного навчання в освітній практиці неможливе без позитивного педагогічного впливу на їхню емоційну сферу. Музичне мистецтво є ефективним засобом розвитку особистості дитини.

Мета статті – розкрити роль музичного мистецтва у розвитку емоційної сфери дітей з особливими потребами.

Аналіз досліджень та виклад основного матеріалу. Визнання Україною Конвенції ООН "Про права дитини" та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей, які мають ті чи інші відхилення стало пріоритетним напрямком гуманізації системи освіти. Вітчизняні науковці (А.Колупаєва, З.Шевців, Г.Кравченко, Г.Сіліна, І.Марченко та ін.) працюють над вирішенням цілого комплексу проблем, пов'язаних з пошуком оптимальних шляхів виховання та розвитку таких дітей, правильною діагностикою порушень, соціальної адаптації, шляхів інтегрування в загальноосвітній простір тощо.

Діти з особливими потребами – це діти з порушеннями психофізичного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами:

порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); порушенням інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); порушеннями опорно-рухового апарату; складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі, сліпоглухонімі та ін.); емоційно-вольовими порушеннями дітей з аутизмом. Ці порушення та вади об'єднують проблеми, пов'язані з емоційною сферою дітей.

Навчання та виховання дітей з особливими потребами здійснюється в двох напрямках: особистісно-орієнтованому та інклюзивному. Особистісно-орієнтований забезпечує можливість повного врахування індивідуальних особливостей дитини, наявність комфортної обстановки, адаптацію індивідуальної програми розвитку. Проте в умовах індивідуальної роботи дитина опиняється в соціальній ізоляції, не відбувається міжособистісна взаємодія з однолітками. Тому все більше батьків дітей з особливими потребами обирають інклюзивне навчання в умовах загальноосвітнього закладу, яке передбачає створення освітнього середовища, що відповідає потребам і можливостям кожної дитини незалежно від особливостей її психофізичного розвитку[4;15].

Практичний досвід педагогів та психологів доводить високу ефективність застосування музичного мистецтва для розвитку особливої дитини. Музична діяльність сприяє подоланню стереотипних проявів, характерних для конкретних відхилень, збагачує емоційну сферу, встановлює релаксаційні та регулятивні процеси [2;123]. Правильно підібрані твори (певні звуки, мелодії, тексти) привертають увагу та організують відносну стійкість процесу сприймання. Музичні інструменти, що подобаються дитині, можуть опосередковано впливати на встановлення діалогу.

Вплив музики на дитину відбувається на фізіологічному та психологічному рівнях. Фізіологічний – це активізація руху усіх систем організму (м'язової, кровообігу, дихання), психологічний стосується впливу на емоції та відчуття. Музика може заспокоювати, розслабляти, збуджувати викликаючи різні емоційні стани – спокій, радість, або пригніченість, збудженість, роздратованість та ін.

Так, М.Леві визначав наступні рівні впливу музики на людину: біологічний (пом'якшення фізичного дискомфорту, зменшення больових відчуттів, вплив на різні фізіологічні процеси); психофізіологічний (подолання одноманітності стимуляції органів чуття, поліпшення фізичної працездатності, функції уваги, пам'яті, сенсорних реакцій); психологічний (поліпшення настрою, створення позитивних емоцій); ціннісно-значеннєвий (насага до виконання справ, формування світогляду, розвиток моральних якостей); соціально-педагогічний (розвиток комунікативних здібностей, подолання явищ аутизму, згуртування колективу людей, вплив на поведінку великих і малих груп) [5].

Музичні твори, що викликають позитивну реакцію психіки здатні гармонізувати емоційний стан людини та оздоровити її. Про це було відомо ще стародавнім лікарям Єгипту, Індії та Китаю, філософам Піфагору, Платону, Аристотелю. Сучасні дослідження В.Бехтерева, І.Догеля, М.Леві, Г.Побережної, І.Торханова підтверджують невичерпний терапевтичний потенціал впливу музики на здоров'я людини. У цьому напрямку значних результатів досягла музикотерапія – психотерапевтичний метод, у якому музичне мистецтво використовується як засіб дії на психіку і через неї – на організм хворого. За допомогою цього методу відбувається емоційна стимуляція в процесі вербальної психотерапії, розвиваються навички міжособистісного спілкування, оптимізуються психофізіологічні процеси, підвищується рівень естетичних потреб. Музика сприяє емоційній розрядці, регулюванню настрою, полегшенню усвідомлення власних переживань, протистоянню життєвим проблемам, підвищенню соціальної активності, полегшенню формування нових відносин та настанов.

Практичний досвід застосування мистецтва як дієвого засобу виховання та оздоровлення людини привів до появи артпедагогіки. Ідею про необхідність взаємодії педагогіки та психології у цій царині висунув німецький психіатр А.Кронфельд. Дослідження Л.Лебедевої, А.Калашнік показали, що використання мистецтва як терапевтичного чинника приносить значні позитивні результати. У практику увійшли методики із застосуванням "Ефекту Вівальді", "Ефекту Моцарта", експериментально доведений позитивний вплив класичної та народної музики. Навіть окремо взяті звуки можуть мати оздоровчий вплив. Так, засновник французької Академії звука Ф.Маман разом з біологом Е.Грімом встановили, що звучання звука "до" змушує клітину крові подовжуватися, а звук "ля" впливає на клітини ракової пухлини, руйнуючи їх[6].

Музика має стати для особливої дитини світом радісних переживань та творчості. Для цього необхідно зацікавити її, дослідивши, на які ритмічні, вокальні, рухові, ігрові, мелодичні прояви вона реагує, що в неї викликає стійку увагу. В умовах інклюзивної освіти початковий етап музичного виховання пов'язаний з певними труднощами. Дитина опиняється в нових умовах, стикається зі змінами звичного ритму життя. Тому можуть спостерігатися прояви неадекватної поведінки, непорозуміння з вчителем чи з іншими учнями. Успішна адаптація до нового середовища залежить від стану здоров'я дитини, розвинених комунікативних навичок і сформованих умінь та правильної програми дій педагога. Необхідно знайти шляхи пристосування (звикання) її до нових умов з огляду на його індивідуальні особливості та встановити позитивні відносини "дитина-дитина", "дитина-дорослий". Спочатку вона може просто бути присутньою на музичних заняттях, але необхідно поступово долучати її до музичної діяльності – сприйняття музики, співу, рухів під музику, танцювальних, ігрових дій з предметами [2;136].

Першим етапом долучення особливої дитини до світу музичного мистецтва є процес сприйняття музики. Цей вид діяльності не лише чинить естетичний вплив, але й має потужну терапевтичну дію. Підтвердженням положення про те, що людина сприймає музику не лише органом слуху, а й усім тілом ми знаходимо у багатьох дослідженнях, де доведено, що м'язи "слухають" музику: їх тонус підвищується від однієї мелодії та знижується від іншої. Особливо чітко "сприймають" музику серце та кровоносні судини. Якщо людина, слухаючи музику, відчуває задоволення, то в неї сповільнюється пульс і посилюється скорочення серця, знижується артеріальний тиск, розширюються кровоносні судини. І, навпаки, коли музика хвилює людину, то в неї удари серця прискорюються. Фізіологічний вплив музики пояснюється тим, що всьому живому притаманний ритм і все живе здатне "засвоювати ритм". Ритмічні зміни у зовнішньому середовищі зумовлюють відповідні зміни в діяльності органів і систем живих організмів, інакше кажучи, відбувається "засвоєння ритму". Музика як ритмічний подразник стимулює ритмічні психологічні процеси організму в руховій і вегетативних системах, оптимізуючи їх[7].

Важливо зрозуміти, на які саме ритмічні, вокальні, рухові прояви реагує дитина, які звуки і дотики допускає, і тоді розбудувати "діалог", орієнтуючись на прийнятні нею стимули. Допоможе встановити цей діалог використання ігрових форм діяльності та наочність. Наочність сприятиме збагаченню словникового запасу, виробленню вміння зосереджувати увагу, розвитку зорового сприйняття, пам'яті і водночас інтересу. Для дітей з особливими потребами емоційно насиченими позитивним чинниками є іграшки, їх колір, форма, якість матеріалу. Музичні інструменти (молоточки, тамбурини, трикутники, брязкальця, маракаси та ін.) є добрими помічниками в емоційному та творчому розвитку дитини.

Висновки. Музичне мистецтво здатне збагатити емоційний світ особливої дитини, допомогти їй активізувати в собі такі ресурси, щоби подолати стереотипні прояви, характерні для конкретних хвороб, мобілізувати зусилля на реалізацію своїх можливостей. Створене завдяки музиці творче середовище, сприятиме розвитку їх особистості як неповторної індивідуальності.

Література

1. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб.-К.:Науковий світ, 2010.
2. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом "Розквіт"/наук.кер. та заг.ред. Т.В.Скрипник.-Тернопіль:Мандрівець, 2017.
3. Коновлева А.Н., Лещинская Т.Л. Интегрированное обучение детей с особенностями психофизического развития: монография.-Минск:НИО,2003.
4. Кравченко Г.Ю. Инклюзивна освіта.-Х.:Вид-во "Ранок", 2014.
5. Леви М.Функциональная музыка как явление современной культуры//Материальная база сферы культуры.-Вып.2.-М., 2004.

6.Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії//Мистецтво та освіта.- Вип.2, 2008.-С.9-12

7.Шабутін С.В., Хміль С.В.,Шабутіна І.В. Зцілення музикою:Монографія.- Тернопіль: Підручники і посібники. 2006.

УДК 37.015.31:784

Грабік Н.В.

МЕТОДИ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ УЧНІВ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ РОБОТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті актуалізовано проблему творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі на уроках музичного мистецтва. Автором узагальнено дослідження педагогів-музикантів, окреслені методи та форми роботи на уроці. Відзначено, що в вокально-хоровій роботі процес формування творчого самовираження учнів буде ефективним, якщо на уроках музичного мистецтва будуть застосовані вокальні імпровізації, складання пісень, створення вступу, закінчення мелодії, музичних вітань, музичних знайомств, комплексні творчі завдання.

Ключові слова: самовираження, творче самовираження, вокально-хорова робота, імпровізація.

Анотация. В статье актуализирована проблема творческого самовыражения учащихся в вокально-хоровой работе на уроках музыкального искусства. Автором обобщены исследования педагогов-музыкантов, указаны методы и формы работы на уроке. Отмечено, что в вокально-хоровой работе процесс формирования творческого самовыражения учащихся будет эффективным, если на уроках музыкального искусства будут применены вокальные импровизации, написание песен, создание вступления, окончания мелодии, музыкальных приветствий, музыкальных знакомств, комплексные творческие задания.

Ключевые слова: самовыражения, творческое самовыражение, вокально-хоровая работа, импровизация.

Annotation: In the article the problem of creative self expression of students in vocal choir on lessons in the art of music was raised. The author summary his research of music teachers, highlighting their methods and procedures during lessons. It was noted that in vocal choir practice creative self expression of students will be effective if during the art of music lessons vocal improvisations, writing songs, creating introductions, endings for a melody, musical greetings, making acquaintances musically, and giving complex creative tasks are implemented.

Key words: self-expression, creative self-expression, vocal-choral practice, improvisation.

Постановка проблеми. Орієнтація суспільства і всієї системи освіти на розвиток особистості дитини неминує вимагати створення оптимальних умов для становлення її цілісності і розкриття її творчого потенціалу,

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Відповідальні за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович
Шевчук Степан Іванович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 100 пр. Зам. 18.
Видавництво «Волинські обереги».

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».